

Marcin Nadobnik

Profesor Uniwersytetu Poznańskiego.

Ludność Polski.

Już w pierwszym tegorocznym numerze „Ruchu” podałem najogólniejsze tymczasowe wyniki spisu ludności przeprowadzonego w państwie naszym według stanu z dnia 30-go września 1921 r. Niedawno temu Ołówny Urząd Statystyczny ogłosił w „Miesięczniku Statystycznym” (tom V, zeszyt 5, rok 1922) dalsze szczegółowsze rezultaty tego spisu, więc na tej podstawie możemy obecnie dokładniej i obszerniej zobrazować nasze stosunki ludnościowe.

Wspomniany pierwszy powszechny spis ludności w Polsce przyniósł nam niespodziankę co do ogólnej liczby mieszkańców. Przepuszczano i mówiono, że Polska liczyć będzie 30 milionów dusz, tymczasem spis wykazał — już z wojskiem — 25,690.899 osób, po dodaniu zaś ziem śląskiej i wileńskiej, które w chwili przeprowadzenia spisu nie należały jeszcze do Polski, otrzymamy jako ogólne zaludnienie naszego państwa 27,160.163 czyli prawie 3 miliony mniej niż przewidywano.

Jednak i ta stosunkowo niska cyfra 27 milionów jest w porównaniu z ludnością innych państw wcale pokaźna. Z państw europejskich bowiem przewyższają Polskę pod tym względem tylko Rosja (105 milionów), Niemcy (59), Anglja (46), Francja (40) i Włochy (37), zatem wśród państw Europy znajdujemy się na 6-tym miejscu, poza nami zaś zostają Hiszpanja (21), Rumunja (17), Jugosławia (14^{1/2}), Czechosłowacja (13 1/2), Węgry (9), Belgja (7 1/2), Holandja (7), Austrja (6) i t. d. Jeżeli więc ze względu na liczbę ludności nie należymy do mocarstw pierwszorzędnych, to w każdym razie następujemy tuż po nich i Polska zaliczona być musi conajmniej do państw średniej wielkości. W stosunku do naszego najgroźniejszego sąsiada, Niemiec, posiadamy coprawda przeszło dwa razy mniej ludności, jednak w związku z Francją mamy jej o 8 milionów: więcej (67 milj. Francja i Polska przeciw 59 milj. w Niemczech).

Nie mniejsze zainteresowanie od ogólnej liczby ludności kraju wzbudza zaludnienie poszczególnych dzielnic, województw, powiatów a nawet i gmin. Od liczby ludności bowiem zależy w znacznej mierze rozmiar obowiązków i praw poszczególnych części kraju, zależy ich udział w życiu państwowym i ich znaczenie polityczne, ekonomiczne i kulturalne. Najprzód więc, jak ludność nasza rozkłada się na poszczególne dzielnice? Wykazuje to poniższe zestawienie:

	Ludność	%
B. dzielnica pruska	2,913.552	10.9
B. Kongresówka	11,216.409	41.8
B. dzielnica austriacka	7,632.595	28.4
Ziemie wschodnie	3,609.891	13.4
Ziemia wileńska	488.968	1.8
Śląsk Górny	680.296	3.7
Razem	26,841.711	100.0
Do tego wojsko	318.452	—
Ogółem	27,160.163	—
Ogółem	27,160.163	—

Należy zauważyć, że ludność Wileńszczyzny i polskiego Śląska Górnego podano według stanu z r. 1919. w tym roku bowiem na obu tych terytorjach odbyło się liczenie mieszkańców, inne ziemie zaś wykazano oczywiście według stanu z 30 września 1921 r. Jak z zestawienia wynika, z całej ludności państwa najwięcej przypada na b. Królestwo — przeszło 2/5, potem idzie b. dzielnica austriacka, dalej 3 województwa wschodnie, b. zabór pruski obejmuje tylko nieco ponad jedną dziesiątą część, Śląsk zaś i Wileńszczyzna stanowią jedynie drobny odsetek. B. Kongresówka i Małopolska, skupiając prawie 3/4 ludności państwa, już z tego względu w życiu naszym politycznym odgrywać muszą rolę dominującą.

Rozdział ludności na poszczególne województwa a jest dość różny, widać to z cyfr podanych na str. 728. Najmniej mieszkańców — okragło 877.000 — liczy województwo poleskie, najwięcej zaś przeszło 3 razy tyle województwo lwowskie — okragło 2.720.000. W b. Królestwie są województwa największe, poza białostockiem każde z nich wykazuje ponad 2 miliony ludności; małopolskie województwa posiadają poza lwowskiem mniej aniżeli 2 miliony, w b. dzielnicy pruskiej zaś Poznańskie ma okragło 2, a Pomorze niespełna 1 milion ludności.

Jeszcze większe różnice aniżeli w województwach spotykamy w zaludnieniu poszczególnych powiatów, czego jednak tu szczegółowiej rozpatrywać nie możemy. Wystarczy-

zaznaczyć, że najmniej ludny powiat Białowieża liczy tylko 17.235 mieszkańców, zaś najludniejszy powiat będziański ma ich 22 razy tyle czyli aż 386.678. W poszczególnych dzielnicach zachodzą co do liczby ludności powiatów dość charakterystyczne różnice. Najmniejsze powiaty ma b. dzielnica pruska, średnie Małopolska, zaś największe b. Kongresówka i ziemie wschodnie. Kiedy w całej Polsce na powiat przypada przeciętnie około 100.000 mieszkańców, to w b. dzielnicy pruskiej cyfra ta wynosi tylko 50.000, w b. dzielnicy austriackiej 87.000 zaś w b. Królestwie i na ziemiach wschodnich aż 125.000.

Z najmniejszych jednostek administracyjnych czyli gmin interesują nas przede wszystkim miasta. Ludność miejska jest u nas dosyć liczna, szczególnie gdyby uważać za miasta wszelkie osady, mające do nazwy miasta tytuł historyczny lub liczące pewną określoną liczbę ludności np. ponad 2.000. Jeżeli jednak charakter miast przyznamy tylko gminom z ustrojem administracyjnym miejskim, to liczba miast zmaleje, ale jeszcze będzie ich bez Śląska Górnego i Wileńszczyzny 595 z ludnością 6,242.605, co stanowi prawie czwartą część ludności państwa. W szczególności wynosi ludność miejska:

	liczba miast	ogólna ludność	ludność miejska	ludności miejskiej
w b. dzielnicy pruskiej	151	2,913.552	931.176	31.3
w b. Królestwie	204	11,216.409	3,384.079	30.2
w b. dzielnicy austriackiej	176	7,632.595	1.532.956	20.]
w 3 województw, wschodn.	61	3,609.891	412.949	11.4
Razem	595	25,372.447	6,242.605	24.6

Zatem najsilniej reprezentowana jest ludność miejska na zachodzie, im bardziej na wschód, tern mniejszy jest jej udział. Największe nasze skupienia miejskie, liczące ponad 50.000 ludności są następujące :

	ludność		ludność
1. Warszawa	931.176	7. Bydgoszcz	87.848
2. Łódź	451.813-	8. Sosnowiec	86.698
3. Lwów	219.193	9. Częstochowa	80.567
4. Kraków	181.700	10. Białystok	76.971
5. Poznań	169.793	11. Radom	61.629
6. Lublin	94.478		

Ogółem więc w miastach, mających powyżej 50.000 mieszkańców jest skupionej ludności *IV** miliona (2,441.866) czyli w stosunku do ludności państwa prawie dziesiąta część. Do powyższego szeregu miast dodać jeszcze należy z terytorjum wileńskiego i górnośląskiego Wilno z ludnością 128.954

i Królewską Hutę z ludnością 74.811 (Katowice liczą tylko 45.422 mieszkańców.)

W b. dzielnicy pruskiej powyżej 50.000 ludności mają tylko Poznań i Bydgoszcz, inne miasta są mniejsze; z tych zasługują tu na wymienienie miasta z ludnością od 10.000—50.000 ludności, których jest w Wielkopolsce 5, na Pomorzu 7, a mianowicie:

a) w Wielkopolsce		b) na 'Pomorzu	
	ludność		ludność
r. Gniezno	25.885	1. Toruń	39-335
2. Inowrocław	24.695	2. Grudziądz	33-817
3. Leszno	16.590	3. Tczew	16.402
4. Ostrów	16.369	4. Chełmża	10.674
5. Krotoszyn	11 065	5. Chojnice	10.435
		6. Chełmno	10.425
		7. Starogard	10.406

Jak już na wstępie podniesiono, ludność Polski wypadła według ostatniego spisu za nisko, niżej aniżeli przypuszczano. Fakt ten tłumaczy się głównie wielkim ubytkiem ludności spowodowanym przez wojnę. Coprawda możnaby także przypuszczać, że ostatni spis jako pierwszy i zbyt pośpiesznie przygotowany, nie był dokładny i nie zdołał ująć całej ludności, jednak chociaż przy spisywaniu prawdopodobnie zaszły opuszczenia, to bezwątpienia nie były one tak znaczne, aby mogły spowodować niski, przez spis wykazany rezultat. Zresztą opuszczenia zdarzać się mogły sporadycznie, tam, gdzie akcja spisowa niezupełnie dobrze została zorganizowana, zmniejszenie ludności zaś ujawniło się na całym terytorjum Polski, prawie we wszystkich powiatach, więc oczywiście niedokładnościami spisu wyjaśnione być nie może. Należy jednak podnieść, że ubytek ludności mógłby być pozorny również i w tym wypadku, gdyby przedwojenne wykazy, służące do porównania ze stanem obecnym, podawały ludność za wysoką, wyższą, aniżeli była w rzeczywistości. Ewentualność tę atoli zgóry trzeba wykluczyć dla b. zaboru pruskiego i austriackiego, ponieważ przedwojenne daty ludnościowe w obu tych dzielnicach opierają się na spisach należycie przeprowadzonych (w r. 1910), jednak dla b. Królestwa należy ją przyjąć za bardzo prawdopodobną a to głównie z tej przyczyny, że tamtejsze przedwojenne cyfry ludności pochodzą ze źródeł mało wiarygodnego, mianowicie z ksiąg ludności, które zwykle podają ludność wyższą od stanu faktycznego. To też już w „Tymczasowych rezultatach spisu ludności”¹⁾ Główny Urząd Statystyczny zwraca na to uwagę i nad-

¹⁾ Patrz Miesięcznik Statystyczny t. IV zeszyt 1—3 str. 57.

mienia, że liczba ludności b. Królestwa wykazana dla r. 1911 przez b. Warszawski Komitet Statystyczny na podstawie wspomnianych ksiąg ludnościowych jest conajmniej o 1 milion za wysoka. O tyle więc i ubytek ludności Królestwa, wynikający z porównania cyfr przedwojennych z powojennymi jest przesadny i powinien ulec redukcji. Jednak chociaż się na to zmniejszenie ubytku zgodzimy, mimo to jeszcze strata ludności Królestwa pozostaje poważna, a strata ta już niczem innym wytłumaczyć się nie da jak wojną. Ta przyczyna działała zresztą i poza b. Królestwem, w Małopolsce, na zachodzie a szczególnie na wschodzie państwa, powodując wszędzie obniżenie się ludności. Podobnie jak we Francji wskutek wojny cofnęła się ogólna liczba mieszkańców i to mniej więcej o 2 miliony, tak i u nas absolutnie ludność się zmniejszyła i to prawdopodobnie o przeszło 2 miliony. Ubytek ten dokładnie oznaczyć się nie da, ponieważ dla ziem wschodnich najbardziej, przez wojnę nawiedzonych wskutek zaszyłych zmian administracyjnych nie można obliczyć przedwojennego stanu ludności. Nie uwzględniając więc tu ziem wschodnich, otrzymamy w cyfrach następujące ukształtowanie się liczby ludności:

Województwa	Ludność w r. 1910/11	Ludność w r. 1921	Ubyło (-) wzgl. przybyło (+) ludn. ogółem	w % ₉
Poznańskie	1,949.731	1,974.057	+24.326	+1.2
Pomorskie	972.947	939.495	-33.452	-3.4
Warszawa miasto	935.000	931.176	-3.824	-0.4
Warszawskie	2,463.633	2,112.106	-351.527	-14.3
Łódzkie	2,587.834	2,251.097	-336.737	-13.0
Kieleckie	2,756.822	2,534.214	-222.608	-8.1
Lubelskie	2,507.320	2,085.557	-421.763	-16.8
Białostockie	?	1,302.259	?	?
Nowogrodzkie	?	1,300.069	?	?
Poleskie	?	876.665	?	?
Wołyńskie	?	1,433.157	?	?
Krakowskie	2,040.991	1,990.399	-50.592	-2.5
Lwowskie	2,832.771	2,718.856	-113.915	-4.0
Stanisławowskie	1,507.223	1,348.481	-158.742	-10.5
Tarnopolskie	1,606.321	1,429.627	-176.694	-11.0
Śląsk Cieszyński	141.554	145.232	+3.678	+2.6

Jedynie więc Śląsk Cieszyński i woj. poznańskie wykazują drobny przyrost ludności, województwa inne mają ubytek, który jednak dla Królestwa, jak już wyżej zaznaczono, jest za wysoki. Naogół im więcej na wschód, tem bardziej ludność ucierpiała, widać to szczególnie w Małopolsce. Działania wojenne, ewakuacja, a dalej choroby zakaźne dziesiątkowały ludność i niewątpliwie więcej pochłonięty ofiar aniżeli wynosi liczba poległych w bitwach. Ponadto jako dalsze przyczyny

cofnięcia się ludności wymienić należy wogóle większą śmiertelność podczas wojny, przedewszystkiem zaś ogromny spadek urodzeń, w b. dzielnicy pruskiej także tłumną emigrację Niemców po objęciu rządów przez władze polskie.

• Ubytek ludności dał się bardziej w znaki płci męskiej aniżeli żeńskiej, to też obecnie przewyżka kobiet jest znaczniejsza aniżeli przed wojną. W całym państwie bez Śląska Górnego i Wileńszczyzny ale z wojskiem naliczono w r. 1921 :

kobiet	13,278.803
mężczyzn	12,412.096

Zatem 866.707 kobiet więcej aniżeli mężczyzn czyli na 100 mężczyzn przypada 107 kobiet. Stosunek ten w poszczególnych województwach jest różny, kobiety najbardziej przeważają w Warszawie i w zachodnich województwach, im więcej na wschód, tern bardziej maleje ich przewaga.

Wskutek zmniejszenia się ogólnej liczby mieszkańców' obniżyła się oczywiście i gęstość zaludnienia czyli stosunek ludności do obszaru. Obecnie przypada w Polsce na 1 km.² 70 mieszkańców, w porównaniu więc z innymi państwami posiadamy średnią gęstość zaludnienia. Gęstsza ludność od Polski mają Belgja (257 dusz na 1 km.²), Holandja (198), Anglja (146), Niemcy (126), Włochy (122), Czechosłowacja (96), Szwajcarja (91), Danja (75), Francja (73), zaś ludność rzadszą reszta państw europejskich jak Portugalja (65), Rumunja (55), Jugosławia (53), Bułgarja (45), Hiszpanja (42), Grecja (41), Łotwa, Litwa i t. d. W obrębie Rzeczypospolitej zachodzą oczywiście co do gęstości zaludnienia znaczne różnice, zależnie od rozwoju przemysłu, wielkości miast, urodzajności gleby, ustroju własności ziemskiej i t. d. Rozpatrując tu z braku miejsca zaludnienie tylko dzielnicami a nie województwami i powiatami, konstatujemy, że ludność najgęstsza ma Śląsk Górny, dalej Małopolska, następnie dopiero b. Królestwo, w dalszym odstępie idzie b. dzielnica pruska, najrzadziej zaś rozsiedlona jest ludność na wschodzie. Odnośne cyfry podaje poniższe zestawienie:

	obszar w km ²	ludność	Na 1 km ² mieszkańców
B. dzielnica pruska	42.089	2,913.552	68
B. Królestwo	137.870	11,216.409	81
B. dzielnica austriacka	80.089	7,632.595	95
3 województwa wschodnie	108.601	3,609.891	33
Śląsk Górny	3.225	980.206	304
Ziemia Wileńska	13.490	488.968	36
Wojsko	—	318.452	—
Razem	386.273	27.160.163	70

Z województw poza Śląskiem najgęstsza ludność ma woj. łódzkie (118 mieszk. na 1 km.²), najrzadszą woj. poleskie (21 m. na 1 km.²). W powiatach wahania są jeszcze większe i tak powiat Białowieża wykazuje tylko 11 mieszkańców na 1 km.², zaś powiat będziński aż 271. Naogół najgęściej rozsielona jest ludność na południu Rzeczypospolitej, a stąd w kierunku północno-wschodnim gęstość zaludnienia coraz bardziej słabnie.

Ponieważ w państwie naszym dość silnie reprezentowane są żywioły niepolskie, więc skład narodowościowy i wyznaniowy ludności budzi szczególne zainteresowanie. Celem należytego zbadania tych stosunków, w arkuszach spisowych żądano podania dla każdej osoby religii, języka ojczystego, narodowości i przynależności państwowej. Dokładna analiza! stosunków narodowościowych opierać się musi na wszystkich tych momentach, (Główny Urząd Statystyczny jednak ogłosił dotychczas dopiero jedynie dane co do narodowości ludności i to tylko w dwóch rubrykach, podając w jednej Polaków, -w drugiej osoby wszelkich innych narodowości razem, zaś na daty wyznaniowe i językowe trzeba będzie prawdopodobnie jeszcze dość długo czekać. Liczba Polaków i osób innej narodowości została bowiem zestawiona zaraz przy akcji spisowej przez komisarzy spisowych a dalej przez gminy i starostwa, więc cyfry te bardzo wczesnie mogły być do dyspozycji. Reszta dat zaś zostanie 'dopiero opracowana w Gł. Urzędzie Statystycznym za pomocą maszyn elektrycznych, co potrwa dość długo.

Ale i ten ogłoszony dotychczas, niedokładny materiał pozwala — chociaż tylko ogólnikowo — zorientować się w naszych stosunkach narodowościowych. Wprawdzie na podstawie dat tych nie uzyskujemy poglądu na skład etniczny i pochodzenie plemienne ludności, ale w każdym razie dowiadujemy się, do jakiej narodowości zalicza się ludność państwa, co dla praktycznej polityki jest rzeczą bardzo ważną. Poniżej podajemy województwami dotychczas opublikowane daty:

Województwo	Cała ludność	Ludność narodowości		% narodowości	
		polskiej	innej	polskiej	innej
Poznańskie	1,974.057	1,628.522	345.535	82.5	17.5
Pomorskie	939.495	754.907	184.588	80.4	19.6
Śląskie	1.125.528	788.652	336.876	70.1	29.9
Miasto Warszawa	931.176	673.320	257.856	72.3	27.7
Warszawskie	2,112.106	1,895.186	216.920	89.7	10.3
Łódzkie	2.251.097	1.859.488	391.609	82.6	17.4
Kieleckie	2.534.214	2.312.374	221.840	91.2	8.8

Województwo	Cała ludność	Ludność polskiej	narodowości innej	% narodowości polskiej	innej
Lubelskie	2,085,557	1,776,047	309,510	85.2	14.8
Białostockie	1,302,250	996,014	306,245	76.5	23.5
Wileńskie	488,968	336,344	152,624	68.8	31.2
Nowogrodzkie	1,300,060	649,719	650,350	50.0	50.0
Poleskie	876,665	190,700	685,965	21.8	78.2
Wołyńskie	1,433,157	207,932	1,225,225	14.5	85.5
Krakowskie	1,990,390	1,850,838	139,561	93.0	7.0
Lwowskie	2,718,856	1,525,751	1,193,105	56.1	43.9
Stanisławowskie	1,348,481	294,381	1,054,100	21.8	78.2
Tarnopolskie	1,420,627	633,948	795,679	44.3	55.7
Ludność spisana przez władze wojskowe (318,452 *)		285,870	32,582	89.8	10.2
Cała Polska	27,160,163	18,659,993	8,500,170	68.7	31.3

Z 27 milionów ogółu ludności przypada zatem na Polaków $18\frac{1}{2}$, na innych $8\frac{1}{4}$ miliona; Polacy stanowią okragło 70%, osoby innej narodowości 30%. Ludność innej narodowości koncentruje się głównie na wschodzie od Przemyśla aż do Wilna. Z $8\frac{1}{2}$ miliona mniejszości narodowych znajduje się w województwach wschodnich (lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim, wołyńskim, poleskim, nowogrodzkiem, białostockim, wileńskim) aż 6 milionów, w zachodnich (poznańskim, pomorskim i śląskim) tylko 860.000, reszta 1,440.000 przypada na województwa środkowe. Dla Górnego Śląska obliczono ludność polską według niekorzystnego dla nas spisu z r. 1910, obecnie więc mianowicie po objęciu rządów przez władze polskie żywił niemiecki będzie o wiele słabszy aniżeli podano w zestawieniu. Najwięcej elementu nie-polskiego ma województwo wołyńskie (85.5%), ponadto jeszcze ponad 50% narodowości obcych spotykamy w województwach stanisławowskim (78.2%), poleskim (78.2%), tarnopolskim (55.7%) i nowogrodzkim (50%), najbardziej polskie jest województwo krakowskie (93% Polaków) i Kieleckie (91.2%).

Ponieważ Gł. Urząd Statystyczny nie wyszczególnia obcych narodowości, tylko podaje je w jednej rubryce, więc szczegółowe ich rozpatrzenie jest niemożliwe. Również z tego względu jak i z powodu innych podstaw ostatniego spisu nie można porównać siły liczebnej obcych, narodowości ze stanem przedwojennym.

Ze względu na aktualną potrzebę załączamy w końcu tabelę podającą ludność według narodowości okręgami wy-borczymi.

*) W tern internowanych i jeńców 24.127, z których jest 196 narodowości polskiej a 23.931 innych. Z osób wojskowych było narodowości polskiej 285.674, innej 8.651.

Nr. okr. wyb.	Powiaty wchodzące w skład okręgu wyborczego	Ilość mandat.	Ludność ogólna	Z tego narodowości		% ludności narod. innej
				polskiej	innej	
1	Miasto stołeczne Warszawa	14	931.176	673.320	257.856	27.7
2	Warszawa pow., Radzymin, Mińsk	5	350.345	311.995	38.350	10.9
3	Siedlce, Sokołów, Węgrów	4	257.207	224.321	32.886	12.8
4	Ostrów, Bielsk, Wysokie Mazowieckie	4	294.650	224.179	70.471	23.9
5	Białystok, Sokółka, Wołkowysk	6	407.921	293.183	114.738	28.1
6	Grodno, Suwałki, Sejny, Augustów	4	302.407	214.545	87.862	29.1
7	Łomża, Kolno, Ostrołęka, Szczuczyn	4	297.281	264.107	33.174	10.8
8	Ciechanów, Mława, Pułtusk, Przasnysz, Maków	5	378.308	342.059	36.249	9.6
9	Płock, Sierpc, Rypin, Płońsk	5	331.104	293.283	37.821	11.4
10	Włocławek, Nieszawa, Lipno	5	319.672	278.420	41.252	12.9
11	Łowicz, Kutno, Gostynin, Sochaczew	5	342.373	311.014	31.359	9.2
12	Błonie, Skierniewice, Rawa, Grójec	6	390.304	358.415	31.889	8.2
13	Łódź miasto	7	451.813	266.301	185.512	41.1
14	Łódź pow., Łask, Sieradz	6	413.661	354.133	59.528	14.4
15	Konin, Koło, Słupca, Łęczyca	6	429.541	382.352	47.189	10.9
16	Kalisz, Turek, Wieluń	7	463.656	427.898	35.758	7.7
17	Częstochowa, Radomsk	6	403.837	371.044	32.793	8.1
18	Piotrków, Brzeziny	5	322.976	270.295	52.681	16.3
19	Radom, Końskie, Opoczno	7	460.789	413.475	47.314	10.3
20	Kielce, Jędrzejów, Włoszczowa	5	370.136	342.355	27.781	7.5
21	Będzin	6	386.678	342.983	43.690	11.3
22	Sandomierz, Stopnica, Pińczów	5	372.826	339.262	33.564	9.0
23	Iłża, Kozienice, Opatów	6	424.274	389.380	34.894	8.2
24	Łuków, Garwolin, Puławy	6	409.584	372.017	37.567	9.2
25	Biała Podl., Radzyń, Konstantynów, Włodowa	4	289.420	232.749	56.671	19.6
26	Lublin, Chełm, Lubartów	6	450.567	367.791	82.776	18.4
27	Zamość, Biłgoraj, Tomaszów	5	327.546	277.974	49.572	15.1
28	Krasnystaw, Hrubieszów, Janów	5	351.233	301.195	50.038	14.2
29	Tczew, Starogard Gniew, Kościerzyna, Kartuzy, Wejherowo, Puck	5	312.264	274.982	37.282	11.9
30	Grudziądz miasto i powiat, Świecie, Tuchola, Chojnice, Sępólno	4	294.739	216.962	77.777	26.4
31	Toruń miasto i powiat, Chełmno, Wą- brzeźno, Brodnica, Lubawa, Działdowo	5	332.492	262.963	69.529	20.9
32	Bydgoszcz miasto i powiat, Inowrocław, Szubin, Wyrzysk, Strzelno, Żnin	6	406.620	301.128	105.492	25.9
33	Gniezno, Mogiła, Września, Środa, Witkowo, Wągrówiec, Oborniki	5	337.307	279.032	58.275	17.3
34	Poznań miasto	4	169.793	159.632	10.161	6.0
35	Poznań wschód i zachód, Śrem, Ko- ścian, Leszno, Rawicz	4	306.110	264.848	41.262	13.5
36	Szamotuły, Czarnków, Chodzież, Mię- dzychód, Nowy Tomyśl, Grodzisk, Wolsztyn, Śmigiel	5	348.585	262.620	85.965	24.7
37	Ostrów, Odolanów, Ostrzeszów, Kępno, Pleszew, Jarocin, Koźmin, Krotoszyn Gostyń	6	405.642	361.262	44.380	10.9

Nr. okr. wyb.	Powiaty wchodzące w skład okręgu wyborczego	Ilość manda- tów	Ludność ogólna	Z tego narodowości		‰ ludności narod. innej
				polskiej	innej	
38	Huta Królewska, Świętochłowice, Lubliniec, Tarnowskie Góry	5	337.805	222.082	115.723	34.3
39	Katowice miasto i pow. Ruda	5	330.442	198.492	131.950	39.9
40	Cieszyn, Bielsk miasto i pow. Pszczy- na, Rybnik	7	457.281	368.078	89.203	19.4
41	Kraków miasto	4	181.700	152.690	29.010	16.0
42	Kraków pow. Chrzanów, Oświęcim, Podgórze, Olkusz, Miechów	8	559.899	539.375	20.524	3.7
43	Wadowice, Biała, Myślenice, Żywiec, Nowy Targ, Spisz, Orawa	7	469.992	455.143	14.849	3.2
44	Nowy Sącz, Limanowa, Bochnia, Wie- liczka	6	384.810	357.566	27.244	7.1
45	Tarnów, Pilzno, Brzesko, Dąbrowa, Grzybów, Gorlice	7	445.245	398.277	46.968	10.5
46	Jasło, Ropczyce, Strzyżów, Mielec, Kol- buszowo, Tarnobrzeg	6	429.672	405.270	24.402	5.7
47	Rzeszów, Jarosław, Przeworsk, Łańcut, Nisko	7	486.242	415.695	70.547	14.5
48	Przemyśl, Dobromil, Sanok, Brzozów, Krosno	6	479.381	284.846	194.535	40.6
49	Sambor, Stary Sambor, Lisko, Rudki, Mościska, Gródek	6	482.874	180.381	302.493	62.6
50	Lwów miasto	4	219.193	135.578	83.615	38.1
51	Lwów pow. Żółkiew, Sokal, Rawa Ru- ska, Jaworów, Cieszanów	7	609.161	232.900	376.261	61.8
52	Stryj, Drohobycz, Turka, Skole, Doli- na, Kałusz	6	550.158	139.486	410.672	74.6
53	Stanisławów, Tlumacz, Bohorodczany, Nadwórna, Kołomyja, Horodenka, Śmiatyn, Kosów, Peczenizyn	9	775.692	164.631	611.061	78.8
54	Tarnopol, Zbaraż, Trembowla, Skalał, Podhajce, Czortków, Buczacz, Husia- tyn, Borszczów, Zaleszczyki	10	864.496	395.437	469.059	54.3
55	Złoczów, Zborów, Kamionka Strumi- łowa, Brody, Radziechów, Bóbrka, Przemyślany, Rohatyn, Żydaczów,	9	833.972	320.022	513.950	61.6
56	Brzeżany Kowel, Lubomla, Włodzimierz, Wołyń- ski, Horochów	5	404.350	68.774	335.576	83.0
57	Łuck, Równo	6	533.356	80.582	452.774	84.9
58	Krzemieńc Dubno, Ostróg	5	495.451	58.576	436.875	88.2
59	Brześć Litewski, Kobryń, Prużany, Kosów, Drohiczyn, Kamień Koszyrski	5	414.046	117.861	296.185	71.5
60	Pińsk, Łuniniec, Sarny	5	462.619	72.839	389.780	84.3
61	Nowogródek, Stolpce, Nieśwież, Bara- nowicze, Slonim	6	514.047	201.543	312.504	60.8
62	Lida, Oszmiana, Wołożyn, Wilejka	7	517.346	329.901	187.445	36.2
63	Wilno miasto i pow. wraz pasem neutr.	5	279.952	207.416	72.536	25.9
64	Święciany, Brasław, Duniłowicze, Dzisna	6	477.692	247.203	230.489	48.3